

СЕКЦІЯ 20.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

АЛЕНІН ЮРІЙ ПАВЛОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри кримінального процесу,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент
Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України

ЩОДО ФУНКЦІЙ ПРОКУРОРА НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Практика застосування КПК 2012 року свідчить про те, що цей закон не в повній мірі відповідає вимогам сучасності: науковцями та практиками була привернута увага до значної кількості нормативних колізій та прогалин правової регламентації на кожній стадії кримінального судочинства. Наслідком спроб нейтралізації цих негативних явищ і з'явилися численні поправки та поява нових норм в КПК України, інших законодавчих актів, та навіть в Конституції України. Слід також підкреслити, що найбільших зауважень заслуговує регламентація стадії досудового розслідування. На наш погляд потребують і зміни, щодо процесуального статусу деяких суб'єктів кримінального судочинства, які діють на вказаній стадії кримінального процесу. Зокрема, це стосується прокурора, слідчого, оперативних підрозділів та потерпілого. Як справедливо зазначають деякі автори, що дуже багато питань викликає функція прокуратури здійснювати організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань, під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку [1]. Доведено, що значення і роль прокуратури в правовому механізмі забезпечення прав і свобод людини у кримінальному провадженні важко переоцінити. Разом з тим, різні підходи серед науковців та практиків в питанні кількості і видах виконуваних прокурором функцій призводить до розмивання його ролі у кримінальному процесі та вимагають переосмислення процесуального становища прокурора в контексті реалізованих ним функцій. М.І. Смирнов спеціально підкреслює, що невизначеність термінів, понять, використання спірних дефініцій у діючому кримінальному процесуальному законодавстві, внесли ще більшу плутанину в проблему яка розглядається. «Обвинувачення»,

«нагляд», «процесуальне керівництво» – поняття не тотожні, тому використані в законодавстві правові категорії щодо функціональної спрямованості діяльності прокурора у кримінальному провадженні не можуть не викликати питань про кількість функцій прокурора їх співвідношення між собою та особливості реалізації [2]. Цієї ж позиції дотримуються й багато інших авторів (див. Черноусько М.В. [3], Лапкін А.В. [4], Тертишник В.М. [5] та інші).

Не вдаючись до розгляду всіх проблем, пов'язаних з реалізацією функцій прокурора на першій стадії кримінального процесу, а зупинимося на головному питанні – співвідношення функцій «нагляду» та «процесуального керівництва досудового розслідування». Спочатку історія питання. Так, відповідно до п.3 ст.121 першої редакції Конституції України (1996 р.), на прокуратуру України покладался нагляд за дотриманням законів органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство. Така конституційна функція була продубльована в ст. 29 діючого на той час Закону України про «Прокуратуру» та ст. 227 КПК України (1960 р.). Ні про які інші повноваження прокурора по здійсненню нагляду за виконанням законів органами дізнання і досудового слідства мови не велося. Але ось в КПК України (2012 р.) з'являється новація – ч. 2 ст. 36 передбачає, що прокурор здійснює нагляд за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Це малозрозуміле словосполучення – «нагляд у формі процесуального керівництва» викликає подив і є основою для труднощів реалізації цієї функції в правозастосовній діяльності. До речі, в діючому Законі України про прокуратуру ніяке «процесуальне керівництво» не передбачається, а мова йде лише про таку функцію як нагляд за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство (див. п. 3 ч. 1 ст. 2 та ст. 25 вказаного закону). Далі, новий поворот, оскільки Конституцію України 2 червня 2016 року доповнено статтею 131-1, де в п. 2 вказується, що прокуратура здійснює «організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження». Що ж стосується нагляду, то цією нормою передбачається лише нагляд за негласними та іншими розшуковими діями органів правопорядку.

Наша позиція щодо наведених вище колізій та протиріч стосовно функцій прокурора про нагляд, організацію, процесуальне керівництво досудовим розслідуванням полягає в наступному: а) повноваження прокурора, які узагальнено отримали назву «процесуальне керівництво» та передбачені ч. 2 ст. 36 КПК, по суті своїй, є нічим іншим, як одним із засобів здійснення кримінального переслідування, але при цьому не враховано, що Конституція України не покладає на органи прокуратури здійснення цієї функції на стадії досудового розслідування; б) слід наголосити і на відмінності понять «нагляд» і «керівництво», а також неможливість включення керівництва в нагляд, а тим більше розгляду керівництва як кращої і єдиної можливої форми нагляду; в) не слід

змішувати і поняття «організації», «контролю» і «координації» – діяльності правоохоронних органів в боротьбі зі злочинністю – цих різних за своїм змістом функцій; г) варто мати на увазі, що покладання на прокуратуру функції процесуального керівництва та організацію досудовим розслідуванням означає не тільки появу нових повноважень стосовно органів досудового розслідування, а й персональної відповідальності прокурорів за якість і ефективність розкриття і подальшого розслідування всіх кримінальних правопорушень. Але на сьогодні, на жаль, відсутня конкретна юридична відповідальність за недбале виконання прокурорами обов'язків щодо організації і керівництва досудовим розслідуванням.

Отже, остаточний висновок, щодо згаданої проблеми, полягає в тому, що визначені в КПК, Законі про прокуратуру та ст. 131-1 Конституції України повноваження прокурора на досудовому провадженні є дещо перебільшеними та неузгодженими між собою.

Список використаної літератури:

1. Гловюк І.В. Прокурор у кримінальному провадженні: конституційна та галузева регламентація функціональної спрямованої діяльності. Вісник кримінального судочинства. 2017. № 4.
2. Смирнов М.І. Правова природа нагляду прокурора у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Одеса. 2017.
3. Чорноусько М.В. Кримінально-процесуальний закон та Конституція України: деякі аспекти відповідності: Актуальні проблеми удосконалення кримінально-процесуального законодавства: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Одеса, 2017.
4. Лапкін А.В. Деякі проблеми визначення термінології щодо діяльності прокурора у кримінальному провадженні у зв'язку зі зміною конституційної регламентації функцій прокуратури: Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доп. V Міжнарод. наук. практ. конференції: – Харків, 2016.
5. Тертишник В.М. Принцип юридичної визначеності та проблеми подолання юридичних колізій, прогалин і конкуренції правових норм у системі кримінально-процесуального права. Науковий часопис Національної академії прокуратури України – 2017. № 3.

Ключові слова: досудове розслідування, прокурор, функція, нагляд, керівництво.

Ключевые слова: досудебное расследование, прокурор, функция, надзор, руководство.

Key words: pre-trial investigation, prosecutor, function, supervision, guidance.